

บทที่ 7

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง “มุมมองเชิงประวัติศาสตร์และสังคมของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์” เป็นงานที่อยู่บนแนวความคิดของ Pierre Bourdieu ที่ว่าการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจจะต้องพิจารณามิติประวัติศาสตร์และสังคมประกอบไปด้วยกันจึงจะเข้าใจกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นๆ อย่างลุ่มลึกและที่ยิ่งไปกว่านั้น Bourdieu ยังเสนอให้การศึกษามิติทางประวัติศาสตร์และสังคมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นๆ กระทำผ่านความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีระหว่างปัจเจกกับโครงสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการอภิปรายผลของการศึกษาวิจัยตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นก่อนทำการวิจัย โดยมีประเด็นการอภิปรายดังต่อไปนี้

ความหมายของเศรษฐกิจนอกระบบ

เศรษฐกิจนอกระบบได้รับการนิยามว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย และไม่ได้ถูกจัดเก็บภาษีจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมักเป็นกิจกรรมที่ใช้ทักษะการผลิตในระดับต่ำ และเป็นอาชีพของผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่จากผลการศึกษาในครั้งนี้กลับพบว่าการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ถือว่าเป็นเศรษฐกิจนอกระบบประเภทหนึ่งไม่ได้มีลักษณะตามที่กล่าวมาทั้งหมด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ถือว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบประเภทหนึ่งเมื่อพิจารณาในมิติของกฎหมาย นั่นคือ ซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ถูกผลิตและจำหน่ายอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย¹

เมื่อพิจารณาในมิติการเสียภาษี พบว่า ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยังจัดว่าเป็นเศรษฐกิจนอกระบบในมิติดังกล่าวด้วย ซึ่งผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ทุกคนไม่ได้จ่ายเงินภาษีให้กับหน่วยงานของรัฐเลย แม้ว่าผลการศึกษาในครั้งนี้จะสะท้อนความคิดของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ว่า การเสียค่าคุ้มครองให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเปรียบเสมือนการเสียภาษีให้กับตัวแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเป็นเครื่องรับประกันความปลอดภัยในการดำเนินธุรกิจ เพียงแต่เป็นการเสียภาษีในหน่วยย่อยมากกว่า

¹ สอดคล้องกับแนวคิดของ Castells และ Portes ดูหน้า 13

จะเป็นไปในระดับสังคม แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวไม่ใช่การเสียภาษีที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่เป็นเพียงการหาเหตุผลมาสนับสนุนการกระทำของตนเองเท่านั้น

ข้อแตกต่างจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจนอกระบบที่ผ่านมากับผลการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นในมิติของความยากจน กล่าวคือ เศรษฐกิจนอกระบบมักถูกจัดว่าเป็นอาชีพของคนที่ยึดโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม แต่จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีงานอื่นๆ ที่ทำควบคู่ไปด้วย รวมถึงรายได้ที่ได้รับจากการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์อยู่ในระดับที่สูงมากเมื่อเทียบกับงานประจำของตนเอง ดังนั้นอาชีพขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์จึงไม่ได้เป็นอาชีพของผู้ที่มีความยากจนเพียงอย่างเดียว แต่กลับกลายเป็นช่องทางในการหารายได้ที่เพิ่มมากขึ้นและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่ต้องการเข้าสู่อาชีพขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณามิติด้านทักษะและความสามารถในการผลิต พบว่า เศรษฐกิจนอกระบบมักจะถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเทคโนโลยีในการผลิตไม่ทันสมัยและใช้แรงงานคนเป็นสิ่งสำคัญ¹ แต่จากผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ถูกผลิตออกมาล้วนใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย มีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ในการผลิตสินค้าให้ได้ครั้งละมากๆ และมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการออกแบบลวดลายบนแผ่นซีดี ในขณะที่แรงงานคนเป็นเพียงผู้ควบคุมเครื่องจักรเท่านั้น

ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับความหมายของเศรษฐกิจนอกระบบที่มีผู้ให้ไว้แล้วในแง่มุมของกฎหมาย และการเสียภาษีเท่านั้น ในขณะที่แง่มุมของความยากจนและทักษะในการผลิตไม่ตรงกับข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้

ความแตกต่างวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจนอกระบบที่ผ่านมากับผลการศึกษาในครั้งนี้ อาจเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาการของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นจนส่งผลให้คำนิยามและการอธิบายแบบเก่าๆ ไม่สามารถนำมาใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความซับซ้อนในด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้ การศึกษากิจกรรมเศรษฐกิจนอกระบบในยุคเริ่มแรกนั้นเป็นการศึกษาภายในประเทศโลกที่ 3 เท่านั้น ซึ่งมีรูปแบบทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ (ในประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา) การนำเอา

¹ ตามแนวคิดของ Keith Hart และ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO)

แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจนอกระบบมาใช้จึงควรคำนึงถึงความแตกต่างของโครงสร้างและ
พัฒนาการของสังคมนั้นๆ ด้วย

ลักษณะเด่นของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์

นอกจากตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์จะมีความแตกต่างจากความหมายของเศรษฐกิจนอกระบบตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยังมีความโดดเด่นที่แตกต่างจากตลาดเศรษฐกิจนอกระบบประเภทอื่นๆ ด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะเด่นของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ค้นพบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ความหลากหลายของระดับการศึกษาของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งพบว่า ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้าสู่อาชีพดังกล่าว โดยผู้ขายบางคนจบการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เท่านั้น แต่บางคนกลับจบการศึกษาถึงระดับปริญญาตรี และระดับการศึกษาที่ต่างกันไม่แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่ต่างกันในการประกอบอาชีพนี้

ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์เป็นตลาดที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเทปมาเป็นซีดี¹ ซึ่งเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 แต่เพิ่งมีการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดี เมื่อ พ.ศ. 2548 เนื่องจากปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ซีดีได้ทวีความรุนแรงจนกระทั่งกลไกของรัฐที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะควบคุมหรือปราบปรามการละเมิดดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2553) อย่างไรก็ตาม หากเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ของซีดีละเมิดลิขสิทธิ์น่าจะสลายตัวไป เพราะเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เข้ามามีบทบาทแทน เช่น การดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ต

ลักษณะเด่นของอีกประการของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ คือ เรื่องการสร้างเครือข่ายทางสังคมระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความแข็งแกร่งของตลาดที่เกิดจากการชักจูงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐจนกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมต่อการดำรงอยู่ของตลาด ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นจากผลการศึกษาด้านตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ทั้ง 4 ตลาด ซึ่งผู้ขายล้วนได้รับผลประโยชน์จากบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดูแลความปลอดภัย

¹ ผลิตภัณฑ์ซีดีเป็นสื่อสำหรับบันทึกข้อมูลซึ่งในระยะเริ่มแรกมีราคาแพงประกอบกับเครื่องเล่นแผ่นซีดีก็มีราคาแพงเช่นเดียวกันจึงไม่เป็นที่นิยมของประชาชนมากนัก ต่อมาผู้ผลิตได้พัฒนาแผ่นซีดีให้มีราคาถูกลง แต่มีคุณภาพสูงขึ้น และให้เครื่องเล่นแผ่นซีดีมีราคาถูกลง ประชาชนจึงนิยมนำมาใช้บรรจุสื่อหลากหลายชนิด และมีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถเข้ามาทดแทนการใช้เทปและวีดีโอเทปได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสามารถบันทึกข้อมูล, ภาพ และเสียงได้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงกว่า

โดยผู้ขายต้องยอมจ่ายเงินค่าคุ้มครองให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ, นักการเมือง หรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ทหาร แต่ในส่วนของตลาดอินเทอร์เน็ตซึ่งไม่มีที่ตั้งในเชิงกายภาพจึงมีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุมน้อยกว่าจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเหมือนตลาดที่มีที่ตั้งในเชิงกายภาพ อย่างไรก็ตาม ผู้ขายภายในตลาดอินเทอร์เน็ตยังต้องจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนโดยตรงต่อการจับกุมผู้กระทำความผิดในโลกของอินเทอร์เน็ต

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐกลายเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ผู้ขายสามารถวางขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ได้อย่างเปิดเผย โดยไม่เกรงกลัวต่อการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม เนื่องจากผู้ขายใช้เงินในการตั้งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกลายเป็นฝ่ายเดียวกับตนเองเพราะกลุ่มบุคคลนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการอยู่รอดของอาชีพ ดังที่จะสังเกตเห็นว่า ผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่เป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ยังสามารถวางขายได้อย่างเปิดเผย และมีที่ตั้งทำเลที่เป็นหลักแหล่ง แม้กระทั่งบุคคลทั่วไปก็ยังสามารถเดินทางไปซื้อซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ได้อย่างง่ายดาย แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลับไม่สามารถปราบปรามได้เด็ดขาด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากหลังจากที่ผู้ขายถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม เขาก็มักได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มผู้มีอิทธิพล ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ทหาร, นักการเมืองหรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยกันเอง

นอกจากลักษณะโดดเด่นในด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว ความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างกลุ่มผู้ขายด้วยกันก็มีความสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ด้วย ดังที่ปรากฏในผลการศึกษาว่า ภายในกลุ่มผู้ขายมักร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เผชิญร่วมกัน รวมทั้งยังมีการให้ความช่วยเหลือเรื่องการหยิบยืมสินค้าในยามที่ขาดแคลนสินค้าด้วย

ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการทางสังคมที่มีต่อการดำรงอยู่ของตลาด ซึ่งก็คือ กระบวนการสร้างความไว้วางใจ (Trust)¹ ระหว่างบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกลุ่มผู้ขายด้วยกัน ดังที่พบเห็นจากการศึกษาว่า ผู้ขายสามารถนำซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ไปฝากไว้ที่ร้านของผู้ขายคนอื่นหรือการนำเอาซีดีละเมิดลิขสิทธิ์จากร้านของผู้ขายคนอื่น

¹ สอดคล้องกับที่ Portes and Haller (2005 : 406-407) และ Lomnitz (1988 : 52) เสนอไว้ว่า ธุรกิจการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ผู้ขายสร้างชุดของกฎเกณฑ์บางอย่างร่วมกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจ โดยเฉพาะในยามที่เกิดปัญหาหรือวิกฤติการณ์เกี่ยวกับการเอาตัวรอดจากการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังเช่น การส่งข้อมูลข่าวสารในยามที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเดินทางมายังตลาดผ่านผู้ประสานงานหรือผู้มีอิทธิพลร่วมกัน โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และต้องไม่สร้างความขัดแย้งที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในตลาด

มาขายก่อนโดยไม่จำเป็นต้องจ่ายเป็นเงินสดแต่ใช้วิธีการลงบัญชีล่วงหน้า อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์บางคนอาจมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่หากเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของอาชีพ ผู้ขายจะยุติความขัดแย้งลงทันทีแล้วหันหน้าเข้าหากันเพื่อแก้ปัญหาจึงทำให้ตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์มีเสถียรภาพและความมั่นคง

นอกจากการสร้างควมไว้วางใจระหว่างกลุ่มผู้ขายด้วยกันเองแล้ว ความไว้วางใจระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อยังเป็นสิ่งสำคัญต่อตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ด้วย ดังที่พบเห็นในตลาดอินเทอร์เน็ตที่ก่อรูปขึ้นมาจากความไว้วางใจในกระบวนการซื้อขาย เนื่องจากผู้ซื้อและผู้ขายต้องมีความไว้วางใจและยินยอมตกลงที่จะเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนที่ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถพบหน้ากันได้ โดยผู้ซื้อต้องกล้าที่จะโอนเงินให้แก่ผู้ขายก่อน หลังจากนั้นผู้ขายจะจัดส่งสินค้าไปให้ ซึ่งการส่งสินค้าครั้งแรกจะกลายเป็นบันไดขั้นแรกที่น่าไปสู่การสร้างควมไว้วางใจร่วมกัน

จากผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ ในประเด็นแรก พบว่า สัดส่วนของภาพยนตร์, ละคร และเพลงของสังคมไทยอยู่ในระดับที่น้อยกว่าความบันเทิงจากต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าพรมแดนของความบันเทิงมิได้จำกัดวงตามขอบเขตของพื้นที่เท่านั้น แต่ได้แพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆ ของโลก การเสพความบันเทิงจากวัฒนธรรมต่างประเทศกลายเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์

ประเด็นต่อมา คือ ผู้ขายบางคนยังนำเข้าซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ผลิตจากประเทศใกล้เคียงมาวางขายภายในร้านด้วย หากซื้อสินค้าเหล่านั้นในปริมาณมากๆ จะมีราคาถูกกว่า ซึ่งร้านค้าต่างๆ สามารถนำเข้าซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ผลิตจากประเทศอื่นมาวางขายให้กับคนภายในท้องถิ่นของตนเอง โดยผู้ซื้อไม่จำเป็นต้องเดินทางไปซื้อสินค้าเหล่านั้นจากสถานที่ผลิตโดยตรง

ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์กับรัฐ

ผลการศึกษาในงานนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์กับรัฐ ซึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงนโยบาย พบว่า รัฐเป็นปัจจัยที่ขัดขวางต่อการดำเนินกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ขายแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์กับรัฐให้กลายเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ สำหรับความสัมพันธ์ของรัฐแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ กฎหมายและผู้บังคับใช้กฎหมาย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์กับตัวกฎหมาย

รัฐพยายามให้คำอธิบายต่อสังคมว่าการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมายและประชาชนทั่วไปไม่ควรเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยรัฐพยายามดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างคำอธิบายต่อคนในสังคมว่าการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ว่าเป็น

การกระทำที่ผิดกฎหมาย¹ และเป็นความพยายามในการป้องปรามไม่ให้บุคคลมีความคิดที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ อย่างไรก็ตาม คำอธิบายของรัฐไม่สามารถส่งผลต่อความคิดของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมดโดยเฉพาะผู้ขายและผู้ซื้อที่ยังคงมีพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์อยู่

เมื่อพิจารณากฎหมายลิขสิทธิ์ พบว่า มีการบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาก่อนแล้ว แต่กฎหมายฉบับนี้ยังไม่ได้ครอบคลุมงานประเภทเพลง ภาพยนตร์และละคร ทำให้การลักลอบผลิตและจำหน่ายงานดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นความผิดทางกฎหมาย แต่เป็นความผิดทางจริยธรรมที่ลักลอบเอาผลงานของผู้อื่นมาหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง แต่เมื่อมีการประกาศบังคับใช้พรบ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่ขยายขอบเขตความคุ้มครองไปยังผลงานประเภทเพลง, ภาพยนตร์และละครด้วย ส่งผลให้การลักลอบผลิตและจำหน่ายงานโดยยังไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายโดยทันที

¹ ดังที่จะเห็นได้จากการก่อตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบและดูแลเกี่ยวกับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรง เช่น กรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ก่อตั้งเมื่อพ.ศ. 2535 เนื่องจากรานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาเริ่มมีบทบาทต่อการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น รวมถึงยังมีการแถลงข่าวการจับกุมผู้ขายสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ออกมาเป็นระยะๆ หรือการรณรงค์นำแผ่นป้ายที่เป็นการเตือนและโน้มน้าวบุคคลไม่ให้เลือกซื้อสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์มาตั้งไว้ในตลาดที่มีการขายสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ด้วย

รัฐพยายามผลักดันนโยบายการปราบปรามสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากรัฐบาลถูกประเทศสหรัฐอเมริกาบีบบังคับให้ต้องดำเนินการปราบปรามการละเมิดลิขสิทธิ์อย่างเข้มงวดมากขึ้น โดยในปีพ.ศ. 2532 สหรัฐอเมริกาประกาศให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ถูกจับตามองอย่างใกล้ชิด (Priority Watch List) และประกาศตัดสิทธิพิเศษทางด้านศุลกากรสินค้าของประเทศไทยที่ส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาในปีพ.ศ. 2533 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เพิ่มความเข้มงวดกับไทยเพิ่มมากขึ้น โดยสำนักงานผู้แทนพิเศษทางการค้า (The US Trade Representative: USTR) ทำการไต่สวนตามข้อร้องเรียนของสมาคมผู้ส่งออกภาพยนตร์และสมาคมสื่อบันเทิงเสียงของสหรัฐอเมริกา ในปีพ.ศ. 2534 ทาง USTR ได้ตัดสินใจให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่จะต้องจับตามองเป็นอันดับแรก (Priority Foreign Country : PFC) ซึ่งอาจถูกสหรัฐอเมริกาตอบโต้ด้วยมาตรการทางการค้าอย่างรุนแรงและกดดันประเทศไทยในทางอ้อมด้วย ทำให้รัฐบาลต้องเพิ่มความเข้มงวดในการปราบปรามสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์มากขึ้น (สุรพงษ์ วัฒนจิตร 2544: 3-4) นอกจากนั้นการลงนามในอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น อนุสัญญาเบอร์นก็ส่งผลทำให้ประเทศไทยต้องอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกันในด้านการใช้นโยบายที่จัดการกับผู้ละเมิดลิขสิทธิ์

รัฐเป็นกลไกที่สนับสนุนนายทุนรายใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยรับระบบคิดเรื่องลิขสิทธิ์มาจากสังคมตะวันตก (เช่น การที่รัฐต้องลงนามในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญาเบอร์น (1971) และร่างข้อตกลง TRIPs จนนำมาสู่การออกกฎหมาย พรบ. ลิขสิทธิ์ ในปี พ.ศ. 2537) มาพร้อมกับการแผ่ขยายตัวของเศรษฐกิจโลก ในขณะที่นายทุนรายเล็กจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับนายทุนรายใหญ่ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของนายทุนรายเล็ก ดังนั้น นายทุนรายเล็กจึงพยายามหาวิธีการในการเอาตัวรอดจากแรงกดดันทางกฎหมาย ซึ่งนายทุนรายเล็กบางคนได้ตัดสินใจที่จะเข้าสู่การขายสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์แทน

กฎหมายเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการหยุดยั้งการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่จากผลการศึกษาพบว่า สถานภาพที่ผิดกฎหมายกลายเป็นจุดกำเนิดของการปรับตัวของผู้ขาย รวมทั้งนำไปสู่รูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างตัวผู้ขายด้วยกันเองกับบุคลากรของรัฐที่มาเกี่ยวข้อง

ผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์นำเอาช่องว่างทางกฎหมายในเรื่องการลงโทษ มาใช้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง โดยเฉพาะบทลงโทษและระยะเวลาในการดำเนินคดีกลายเป็นสิ่งที่ผู้ขายนำมาใช้ต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เมื่อพิจารณาจากบทลงโทษแล้วผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ส่วนใหญ่มองว่าบทลงโทษ¹ ไม่มีความรุนแรงมากนัก ทำให้ต้นทุนของความเสียหายอยู่ในระดับต่ำกว่าผลกำไรที่จะได้รับ รวมถึงผู้ขายยังสร้างเครือข่ายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ทุกฝ่ายแล้วจึงเป็นการลดความเสี่ยงที่จะถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ขายจึงกล้าตัดสินใจที่จะเข้าสู่อาชีพขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์

อำนาจทางกฎหมายยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองระหว่างผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย ดังที่จะเห็นได้จากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบีบบังคับให้ผู้ขายยอมจ่ายเงินค่าคุ้มครอง ผู้ขายจำยอมต้องจ่ายเงินเป็นค่าคุ้มครองให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งผู้ขายพยายามสร้างคำอธิบายต่อการกระทำดังกล่าวว่าเป็นเหมือนการเสียภาษีให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ผู้ขายได้รับความดูแลและคุ้มครองสวัสดิภาพในการขาย ผู้ขายจึงยังสามารถขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ต่อไปได้แม้ว่าจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายก็ตาม²

¹ บทลงโทษสำหรับการทำซ้ำ ดัดแปลงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์มีโทษปรับตั้งแต่ 20,000 บาทถึง 200,000 บาท ส่วนบุคคลที่กระทำไปเพื่อการค้าจะมีโทษปรับจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 4 ปี หรือปรับตั้งแต่ 100,000 บาทถึง 800,000 บาท

² แม้ว่ารัฐจะมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อปราบปรามการขายสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ แต่หากผู้ขายไม่มีจิตสำนึกกับการปฏิบัติตามกฎหมาย รัฐย่อมไม่สามารถปราบปรามธุรกิจนี้ให้หมดไปได้

ลักษณะของการนำเอากฎหมายมาประยุกต์เพื่อใช้สร้างเป็นกฎระเบียบภายในกลุ่มของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ด้วยกันยังปรากฏอย่างเด่นชัดภายในตลาดอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะการแสดงความเป็นเจ้าของซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ กล่าวคือ ผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ในอินเทอร์เน็ตบางคนจะเป็นผู้เสริมแต่งภาพยนตร์และละครที่ยังไม่มีการวางจำหน่ายในประเทศไทยด้วย ซึ่งจะมีการทำคำแปลภาษาไทยเข้าไปในตัวภาพยนตร์และละคร โดยใส่ชื่อของคนแปลและทีมงานไปในภาพยนตร์และละครเหล่านั้นเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของผลงาน ผู้ขายรายอื่นไม่สามารถนำไปเผยแพร่หรือจำหน่ายได้หากไม่ได้รับการอนุญาตจากเจ้าของผลงาน หากผู้ขายรายใดนำไปจำหน่ายโดยไม่ได้รับอนุญาตจะทำให้ถูกลงโทษจากกลุ่มผู้ขาย โดยระดับของการลงโทษเริ่มต้นจากการถูกปิดร้านชั่วคราวจนถึงการไม่ได้รับอนุญาตให้วางขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ภายในเว็บไซต์นั้นๆ อีกต่อไป

ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามของกลุ่มผู้ผลิตและผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่นำเอากฎหมายของสังคมมาใช้อ้างเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับภายในกลุ่มที่ประกอบธุรกิจผิดกฎหมาย รวมทั้งยังมีการควบคุมทางสังคมภายในกลุ่มผู้ประกอบการ (social control) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความเป็นระเบียบภายในการดำเนินธุรกิจประเภทดังกล่าว

ประเด็นเรื่องเสถียรภาพของรัฐบาลยังมีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ด้วย โดยในช่วงที่รัฐบาลมีความมั่นคงทางการเมืองจะสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินการจับกุมผู้ผลิตและผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากช่วงที่เกิดภาวะสุญญากาศทางการเมืองหรือในช่วงที่รัฐบาลเกิดความสั่นคลอนทางการเมืองจะกลายเป็นช่วงที่ผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์สามารถขายสินค้าได้เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเข้มงวด เนื่องจากรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาทางการเมืองก่อนเป็นอันดับแรก

อย่างแน่นอน ดังที่ปรากฏในปัจจุบันว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการละเมิดลิขสิทธิ์มากที่สุดเป็นอันดับ 3 ของโลกซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของรัฐในการปราบปรามสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ สินค้าละเมิดลิขสิทธิ์แพร่หลายเข้าไปยังพื้นที่ต่างๆ ภายในสังคมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีการวางขายอย่างเปิดเผยไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้าหรือตลาดนัด ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของตลาดขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ยังสามารถดำรงอยู่ได้แม้ว่าจะมีการบังคับใช้กฎหมายจากรัฐ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์กับผู้บังคับใช้กฎหมาย

ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจับกุมผู้ที่กระทำผิดกฎหมาย แต่สำหรับผลการศึกษาที่ได้จากตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมุ่งที่จะใช้อำนาจในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวผ่านส่วนแบ่งผลกำไรจากผู้ขายมากกว่าที่จะมุ่งปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงจุดยืนมาอยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์โดยผ่านการให้ทุนทางเศรษฐกิจของผู้ขายในการโน้มน้าวให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยอมละเว้นการปฏิบัติงาน และเปลี่ยนมายึดถือกฎเกณฑ์ของกลุ่มผู้ขายแทนที่จะเป็นกฎหมายจากรัฐ

เจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการจับกุมผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ได้ทันทีหากพบเห็นการกระทำความผิด แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจบางคนจะมีการปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด แต่จากการศึกษาตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ทั้ง 4 ตลาด พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง แต่ถูกผู้ขายใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจหรือเงินเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความคิดให้มาอยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ขาย ซึ่งเรียกว่าวิธีการ Co-opted

เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการบุกรุกตรวจค้นของเจ้าหน้าที่จากกรมทรัพย์สินทางปัญญาล่วงหน้า และเอื้อประโยชน์ในด้านการดำเนินคดีต่อผู้ขาย อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนยังกระทำตนเป็นผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์เองด้วย

นอกจากผู้ขายได้รับประโยชน์จากเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจยังอาศัยความร่วมมือจากผู้ขายให้จัดฉากว่าถูกจับกุม เพื่อเป็นการสร้างผลงานให้กับสถานีตำรวจของตนเอง แต่ไม่มีการทำประวัติของผู้ถูกจับกุมและของกลางจะถูกจัดเก็บไปให้ผู้ขายเหมือนเดิม

นักการเมืองท้องถิ่นเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกกลุ่มหนึ่งที่ใช้ทุนทางสัญลักษณ์ที่ผูกติดมากับตำแหน่งและสถานภาพทางการเมือง รวมถึงอิทธิพลในการให้ความคุ้มครองกับผู้ขายเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง โดยที่กฎหมายไม่สามารถดำเนินการกับนักการเมืองเหล่านี้ได้เลย

นักการเมืองพยายามสถาปนาตนเองเข้ามาเป็นทั้งผู้ผลิตและเรียกเก็บค่าคุ้มครองตลอดจนการใช้อำนาจทางการเมืองในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้อยู่ฝ่ายเดียวกับตนเองที่มีส่วนต่อการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์¹

¹ สอดคล้องกับการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร (2543: 8) ที่พบว่า ผู้ประกอบธุรกิจผิดกฎหมายสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะได้รับการคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมือง โดยอาจเข้ามาเกี่ยวข้องต่อธุรกิจโดยตรงหรือให้ความคุ้มครองปกป้องธุรกิจผิดกฎหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับใช้กฎหมายกับผู้ขายมักเป็นไปในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและเกื้อกูลผลประโยชน์ซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่างๆ ซึ่งผู้ขายใช้เงินเป็นทุนในการโน้มน้าวให้ผู้บังคับใช้กฎหมายเปลี่ยนแปลงจุดยืนมาอยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ขาย ในขณะที่ผู้บังคับใช้กฎหมายใช้ทุนทางสังคมและสัญลักษณ์เพื่อแสดงศักยภาพในการให้ความคุ้มครอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายจึงแสดงให้เห็นถึงหลักการต่างตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งมีส่วนในการค้าจนตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์

ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยังมีความสัมพันธ์กับอำนาจนอกระบบจากกลุ่มคนที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์ด้วย ดังเช่น นักเลงและเจ้าพ่อท้องถิ่น

ทหารกระทำตนเป็นเหมือนนักเลงที่ใช้กำลังเป็นเครื่องมือในการบังคับและข่มขู่ให้ผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือข้อเรียกร้อง โดยมักอ้างเหตุผลว่า หากเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเรียกเก็บค่าคุ้มครองได้ ทหารก็ควรมีอำนาจในการเรียกเก็บค่าคุ้มครองได้เหมือนกัน ทหารใช้เงื่อนไขสถานภาพของผู้ขายที่เป็นผู้กระทำผิดทางกฎหมายและไม่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐมาเรียกเก็บค่าคุ้มครอง โดยมักจะใช้กำลังในการข่มขู่ หากผู้ขายไม่ยอมจ่ายเงินค่าคุ้มครองให้กับทหารก็จะถูกทำร้ายร่างกายและทำลายข้าวของในร้าน อย่างไรก็ตาม จะสังเกตเห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจและกลุ่มทหารมักจะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างกัน เพราะไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานของตนเองด้วย

นอกจากกลุ่มทหารแล้ว ตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ยังเป็นพื้นที่ของการกอบโกยผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือที่เรียกว่า “เจ้าพ่อท้องถิ่น” ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการให้ความคุ้มครองดูแลกลุ่มผู้ขายด้วย โดยมีหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบุกรุกตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจล่วงหน้า เจ้าพ่อท้องถิ่นจึงมักเป็นบุคคลที่มีเครือข่ายทางสังคมกับบุคคลที่มีอำนาจและมีทุนทางเศรษฐกิจเพื่อใช้สร้างฐานอำนาจในการให้ความคุ้มครองต่อผู้ขายและกอบโกยผลประโยชน์จากธุรกิจที่ผิดกฎหมาย

การอธิบายภายใต้กรอบทฤษฎีของ Pierre Bourdieu

การศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจของ Bourdieu ให้ความสำคัญกับมิติทางด้านประวัติศาสตร์และสังคมมากกว่าที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลในระดับปัจเจกเท่านั้น ผลจากการศึกษาครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นมุมมองที่แตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์ที่วิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลว่าอยู่บนพื้นฐานของหลักการคิดคำนวณต้นทุนและผลกำไรหรือหลักความมีเหตุผล (Rational) เพียงอย่างเดียวจนละเลยมิติทางด้านสังคมที่มีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ดังที่จะเห็นได้จากการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ไม่ได้เกิดจากการคิด

คำนวณเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากบุคคลต่างๆ ในการชักชวนและแนะนำให้เข้าสู่อาชีพดังกล่าวด้วย ซึ่งมักเป็นบุคคลที่เคยขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์มาก่อน และผู้ขายใช้เครือข่ายจากบุคคลเหล่านี้ (social network) ในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือจากปัญหาต่างๆ จึงก่อให้เกิดความมั่นใจในการประกอบอาชีพมากขึ้น

การศึกษาในครั้งนี้ได้เปิดเผยให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของฮาปัทสในการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้ขายแต่ละคน โดยมีการสะสมความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความเข้าใจของการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ ตลอดระยะเวลาของปฏิบัติการในการขายของผู้ขายแต่ละคน

ปฏิบัติการของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเอาตัวรอดและการสร้างความปลอดภัยจากการขายเป็นอันดับแรก ดังเช่น การวางขายสินค้าแบบหลบๆ ซ่อนๆ, การเป็นคนช่างสังเกต และการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รวมถึงความพยายามในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอิทธิพล ไม่ว่าจะเป็นการให้ซีดีละเมิดลิขสิทธิ์แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยไม่คิดเงิน และการโน้มน้าวให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาเป็นฝ่ายเดียวกับผู้ขาย

ปฏิบัติการในการขายเกิดจากการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่เผชิญกับประสบการณ์ต่างๆ ทั้งที่คาดเดาได้หรือเป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เผชิญกับการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อผู้ขายตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นความเข้าใจที่มีต่อโครงสร้างของธุรกิจการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ นี่คือพัฒนาการของฮาปัทสของอาชีพการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ในผู้ขายแต่ละคน ฮापัทสที่มีอยู่ภายในตัวของบุคคล ดังนั้น ผู้ขายแต่ละคนจึงมีฟิลด์และฮาปัทสแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เผชิญ

ปฏิบัติการที่กระทำอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์หล่อหลอมกลายเป็นชุดของความเข้าใจที่มีต่อโลกการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ ดังที่จะเห็นได้จากผลการศึกษาของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่สร้างความเข้าใจต่อตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ว่า ความพยายามในการสร้างความปลอดภัยควรใช้วิธีการที่เรียกว่า Co-Opted ซึ่งสะท้อนออกให้เห็นในปฏิบัติการของผู้ขายที่พยายามใช้วิธีการต่างๆ โน้มน้าวให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกลายมาเป็นพวกเดียวกับตนเอง

ปฏิบัติการของผู้ขายจึงเป็นเรื่องของความพยายามในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มผู้มีอิทธิพลเพื่อให้มีจุดยืนที่เป็นไปในทางที่สนับสนุนต่อการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของปฏิบัติการที่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของฟิลด์ให้เป็นไปตามฮาปัทสของผู้ขาย

เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในส่วนของโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในตลาด พบว่า มีความซับซ้อนผ่านกาลเวลาและประสบการณ์โดยมีบุคคลที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์มากขึ้นและร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังเช่น ก่อน มี พรบ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กลุ่มคนที่เข้ามามีบทบาทภายในตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์มีเพียงผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้ซื้อเท่านั้น แต่เมื่อมีการบัญญัติให้การขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์เป็นพฤติกรรมผิดกฎหมาย ทำให้มีกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้มีอำนาจเข้ามาแสวงหาประโยชน์

ผลจากการศึกษาให้เห็นแง่มุมของตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีได้ดำรงอยู่ได้เพราะกลไกของอุปสงค์และอุปทานเพียงอย่างเดียว แม้ว่ารูปแบบการใช้ชีวิตของบุคคลบางกลุ่มในสังคมที่ขอบคุณภาพย่นตรและละครจากต่างประเทศจะสนับสนุนต่อตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ก็ตาม แต่แง่มุมทางด้านสังคมก็เป็นตัวค้ำจุนโครงสร้างของตลาดผ่านการสร้างเครือข่ายของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจด้วย ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มผู้ขายที่เข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่างๆ จนกลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้ขาย จนกลายเป็นองค์กรอาชญากรรมที่มีเครือข่ายเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของผู้ขายพบว่าไม่ได้เป็นไปตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ผู้ผลิตและผู้ขายสินค้าแบบเดียวกันจะต้องมีการแข่งขันกันเสมอไป ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นแล้วว่า ผู้ขายแต่ละคนล้วนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่เกิดปัญหามากกว่าที่จะมุ่งแข่งขันกันขายสินค้าเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม ผู้ขายแต่ละคนอาจมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่เป็นความขัดแย้งแบบเงียบๆ ที่ไม่ได้ถูกกระตุ้นจนก่อให้เกิดปัญหาต่อโครงสร้างของตลาดจนนำไปสู่การล่มสลายของตลาด

การศึกษาตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเรียกว่าฟิลด์ (Field) ประเภทหนึ่ง ภายในตลาดยังคงมีฟิลด์ของผู้ขายแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ภายในฟิลด์เหล่านี้แสดงให้เห็นการไหลเวียนของทุนประเภทต่างๆ ที่ผู้ขายและบุคคลอื่นๆ นำมาใช้ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในตลาด

ทุนที่เด่นชัดที่สุดภายในตลาดที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์ทั้ง 4 แห่ง คือ ทุนทางเศรษฐกิจหรือเงินซึ่งถูกผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์นำเข้าสู่กระบวนการต่อรองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือกลุ่มผู้มีอิทธิพลให้เข้ามามีบทบาทในการให้ความคุ้มครองและดูแลความปลอดภัย ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือกลุ่มผู้มีอิทธิพลใช้ทุนทางสังคมและทุนทางสัญลักษณ์ที่ได้มาจากสถานภาพเพื่อให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ขาย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็น

ว่าทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ของผู้ขายถูกแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางสังคม (social capital) ให้เข้ามามีส่วนในการสร้างความปลอดภัยต่อธุรกิจ

โครงสร้างของฟิวด์ไม่ได้มีอิทธิพลต่อผู้ขายเพียงอย่างเดียว แต่ผู้ขายที่ดีละเมิดลิขสิทธิ์สามารถมีอิสระภายใต้โครงสร้างของตลาดเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้มีความสอดคล้องกับปฏิบัติการของผู้ขาย ดังที่จะสังเกตได้จากความเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของผู้ขาย ซึ่งในช่วงแรกของการเกิดตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมักเป็นผู้ขัดขวางหรือก่อให้เกิดอุปสรรคต่อผู้ขาย แต่ในภายหลังเจ้าหน้าที่ตำรวจกลายเป็นกลไกของการขับเคลื่อนตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ให้สามารถผลิตซ้ำโครงสร้างความสัมพันธ์ต่อไปได้

ปฏิบัติการในการขายก่อให้เกิดกฎเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการดำเนินธุรกิจขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ให้มีความปลอดภัย ผู้ขายที่อยู่ภายในตลาดเดียวกันต่างตกลงรูปแบบวิธีการขายและเอาตัวรอดเพื่อให้เกิดเอกภาพทางการขาย ผู้ขายทุกคนถูกคาดหวังต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของตลาด หากผู้ขายคนใดฝ่าฝืนหรือละเมิดข้อบังคับที่ตกลงร่วมกันจะก่อให้เกิดการลงโทษจากผู้ขายคนอื่น เช่น การถูกตักเตือนหรือไม่ให้ความช่วยเหลือในยามที่เผชิญกับปัญหา ซึ่งกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นมามีภายในกลุ่มผู้ขายมักได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี ส่วนกฎหมายที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของสังคมกลับไม่ได้รับการยอมรับภายในกลุ่มผู้ขาย ดังนั้น กลุ่มผู้ขายจึงพยายามทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มแม้ว่าจะขัดกับหลักกฎหมายที่ห้ามขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ก็ตาม

กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ผู้ขายกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ให้มีความปลอดภัย ผู้วิจัยเรียกกฎเกณฑ์แบบนี้ว่า illegal rule เป็นกฎเกณฑ์เกี่ยวกับแนวทางในการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ผู้ขายควรปฏิบัติตาม ตัวอย่างเช่น กฎเกณฑ์ระหว่างกลุ่มผู้ขายกับผู้ซื้อที่ต้องวางอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน กฎเกณฑ์ระหว่างผู้ขายที่กำหนดว่าจะไม่ตัดราคากันแม้ว่าจะมีการแข่งขันในปริมาณยอดขาย หรือการร่วมมือกันสร้างเครือข่ายบุคคลที่ช่วยสร้างความปลอดภัย หรือกฎเกณฑ์ระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ยึดหลักการต่างตอบแทนมาเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน ยกตัวอย่างเช่น การวางขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ภายในตลาดบางแห่งไม่อนุญาตให้นำซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ออกมาวางไว้ในร้านอย่างเปิดเผย เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลพื้นที่ดังกล่าวถูกสอบสวนทางวินัยที่ปล่อยให้มีกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย

กฎเกณฑ์ที่ปรากฏในตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ไม่ได้มีเพียงกฎเกณฑ์แบบ illegal rule เท่านั้น แต่กฎเกณฑ์จากรัฐที่เป็นกฎหมาย ซึ่งเป็น legal rule เป็นข้อกำหนดที่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องจับกุมผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ กฎเกณฑ์ทั้ง 2 แบบต่างดำรงอยู่ภายในตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์

พร้อมๆ กัน แต่อาจจะแสดงบทบาทในระดับที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ดังเช่น ในช่วงแรกเจ้าหน้าที่ตำรวจเลือกที่จะยึดมั่นใน legal rule ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิด ในสถานการณ์เช่นนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีอำนาจมากกว่าผู้ขาย แต่ในปัจจุบันจะสังเกตเห็นว่า illegal rule เข้ามาแทนที่ legal rule ทำให้ผู้ขายสามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ตนเองสามารถขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ต่อไปได้ โดยอาศัยทุนทางเศรษฐกิจหรือเงินมาใช้จ่ายสร้างอำนาจให้กับตนเอง

จุดเริ่มต้นของโครงสร้างของตลาดซีดีละเมิดลิขสิทธิ์มักเกิดจากความขัดแย้งระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีจุดยืนตรงข้ามกัน ความขัดแย้งเหล่านี้กลั่นกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถโยงใยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นไปในทิศทางของความร่วมมือมากขึ้น เมื่อผู้ขายเริ่มตระหนักถึงอุปสรรคที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อธุรกิจการขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้ขายจึงพยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ให้เป็นไปในลักษณะของความร่วมมือเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกลายมาเป็นผู้ให้การสนับสนุนธุรกิจนี้

ความแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา

จากผลการศึกษาทั้งหมดเป็นสิ่งที่ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ ซึ่งการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบในอดีตที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณในการอธิบายความคิดเห็น, สาเหตุและผลกระทบต่อสังคมในด้านต่างๆ รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อนของกฎหมายลิขสิทธิ์เพียงเท่านั้น แต่สำหรับการศึกษาที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพที่ทำให้มองเห็นภาพของกิจกรรมเศรษฐกิจในระบบในเชิงลึกที่ถักทอเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องจนกลายเป็นตลาด ผู้วิจัยเข้าไปคลุกคลีกับผู้ขายในสถานการณ์จริงทำให้มองเห็นความเป็นธรรมชาติและกระบวนการต่างๆ ของผู้ขายที่เลื่อนไหลไปตามบริบทของสังคม

งานวิจัยนี้ยังนำเสนอประวัติศาสตร์ของบุคคลตั้งแต่การเข้าสู่อาชีพขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ที่เผชิญระหว่างการขาย ซึ่งทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ค่อยๆ ก่อตัวกลายเป็นโครงสร้างทางความคิดที่มีอยู่ภายในตัวของบุคคล แล้วแสดงออกผ่านพฤติกรรมระหว่างการขายสินค้า

นอกจากนี้งานวิจัยฉบับนี้เปิดเผยให้เห็นแง่มุมต่างๆ ของผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ที่ไม่ได้ถูกครอบงำจากโครงสร้างทางสังคมเสมอไป แต่ผู้ขายสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะเช่นนี้เป็นการมองผู้ขายซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ว่าเป็นผู้กระทำทางสังคมที่ถูกกำหนดกรอบในการกระทำ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างตามความต้องการของตนเอง